

Əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə sahəsində

Qeyri-maliyyə institutları və peşə sahibləri üzrə sahəvi risklərin qiymətləndirilməsinə dair

METODOLOGİYA

I. Mahiyyəti və əhatə dairəsi

1.1. Bu Metodologiya Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin 28 fevral 2023-cü il tarixli 3770 nömrəli sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizəyə dair 2023-2025-ci illər üzrə Milli Fəaliyyət Planı"nın 8.2.1-ci yarımbəndinin 1-ci abzasına müvafiq olaraq əmlakın leqallaşdırılması və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə (ƏL/TMM) üzrə nəzarət orqanları tərəfindən qeyri-maliyyə institutları və peşə sahibləri (bundan sonra – sahə) üzrə sahəvi risklərin qiymətləndirilməsi meyarlarını və qaydasını müəyyən edir.

1.2. "Cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun (bundan sonra – Qanun) 1.1.9-cu maddəsinə əsasən qeyri-maliyyə institutları və peşə sahibləri dedikdə rieltorlar, vəkillər, notariuslar, hüquq, mühasibat və vergi məsləhəti xidmətləri göstərən müstəqil şəxslər, belə xarici hüquqi şəxslərin Azərbaycan Respublikasındakı filial və ya nümayəndəlikləri nəzərdə tutulur.

1.3. Sahənin risk qiymətləndirilməsi aşağıdakı 3 parametrlə aparılır:

- a) Təhdid –sahəyə zərər vurma ehtimalı ilə çıxış edən hər hansı şəxs, şəxslər qrupu, məhsul/xidmətlərin təqdim edilməsi və ya əməliyyatların həyata keçirilməsi
- b) Zəiflik –sahəni xarakterizə edən və təhdidlərin mümkünlüyünə şərait yaradan çatışmazlıqlar;
- c) Nəticə - ƏL/TM-in qiymətləndirilən sahəyə təsiri.

1.4. Yüksək riskli subyektlərinə ildə ən azı bir dəfə, orta riskli subyektlərinə ən azı iki ildən bir, aşağı riskli subyektlərinə isə ən azı üç ildən bir nəzarət tədbirlərinin həyata keçirilməsi tövsiyə olunur.

II. Məqsədlər

2.1. Cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılması və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizədə sözügedən sahənin fəaliyyətinin risk əsaslı qiymətləndirilməsi aşağıdakı məqsədləri özündə ehtiva edir:

2.1.1. Sahədə daha səmərəli və ünvanlı ƏL/TMM siyasətinin tətbiq edilməsi və risk səviyyəsi yüksək olan nəzarət subyektlərinə daha intensiv nəzarət tədbirlərinin tətbiq edilməsi;

2.1.2. Maliyyə və insan resurslarının səmərəli bölgüsünün təmin edilməsi;

2.1.3. Sahənin məruz qaldığı təhdidlərin müəyyən edilməsi və təsirinin azaldılması üzrə tədbirlər görülməsi;

2.1.4. Sahənin zəifliklərinin müəyyən edilməsi və aradan qaldırılması üzrə tədbirlər görülməsi.

III. Nəzarət subyektlərinin riskə məruz qalma dərəcəsinin müəyyən edilməsi qaydası

3.1. Öhdəlik daşıyan şəxslər üzrə hər bir risk faktoru nəzarət və daxili amili əhəmiyyətinə görə digər faktorlara münasibətdə nisbi çəkiyə məxsusdur. Risk faktorunun çəkisi dedikdə hər hansı bir nəzarət və ya daxili amilin onların ümumi tərkibində malik olduğu faiz hissəsi nəzərdə tutulur. (Cədvəl №1&№2)

3.2. Öhdəlik daşıyan şəxslər bir sıra faktorlar üzrə qiymətləndirilməklə əhəmiyyətinə və riskə məruz qalma səviyyəsinə görə **aşağı, orta və yüksək** risk qruplarına bölünür. (Cədvəl №1&№2)

Cədvəl 1- Daxili amillərin risk faktoru üzrə çəkisi və aid olduğu risk qrupları.

№	Daxili amillər	Risk faktoru üzrə çəki	Aşağı risk (1-ci səviyyə)	Orta risk (2-ci səviyyə)	Yüksək risk (3-cü səviyyə)
1.	İllik dövriyyəsi	25%	50,000 AZN-dan az	50,000 AZN - 200,000 AZN	200,000 AZN-dan çox
2.	İşçilərin sayı	5%	11-dən az	11-25	25-dən çox
3.	Fəaliyyət müddəti	10%	10 ildən çox	3-10 il	3 ildən az
4.	Müştəri bazası və təqdim etdiyi xidmət və məhsulların risk dərəcəsi	20%	10 faizi risklidir	10-30 faizi risklidir	30 faizdən yuxarısı risklidir
5.	Xidmətin təqdim edilməsi metodu	30 %	Üzbəüz	Vasitəçi ilə	Distant

6.	Coğrafiyası	10%	Kəndlər	Rayon və şəhər rayonları	Respublika tabeli şəhərlər
----	-------------	-----	---------	--------------------------	----------------------------

3.3. Öhdəlik daşıyan şəxslərin müştəri bazası və təqdim etdiyi xidmət və məhsulların risk dərəcəsinin qiymətləndirilməsi (Cədvəl 1, hissə 4) Maliyyə Monitorinqi Xidməti tərəfindən 2023-cü il 21 fevral tarixində təsdiq edilmiş 3-21-28/3-6-4/2023 nömrəli “Müştəri uyğunluğu və yeni texnologiyaların tətbiqi zamanı verifikasiya tədbirlərinə, risk faktorlarının müəyyən edilməsinə və müştəri profilinin risk qruplarına aid edilməsinə dair Qaydalar”na uyğun olaraq həyata keçirilir.

Cədvəl 2- Nəzarət amillərinin risk faktoru üzrə çəkisi və aid olduğu risk qrupları.

No	Nəzarət amilləri	Risk faktoru üzrə çəki	Aşağı risk (1-ci səviyyə)	Orta risk (2-ci səviyyə)	Yüksək risk (3-cü səviyyə)
1.	Daxili nəzarət proqramının adekvatlığı (Əlavə №1&№2)	25%	Adekvatdır	Əsas etibarilə adekvatdır	Adekvat deyil
2.	Nəzarət tədbirləri üzrə verilmiş tapşırıqların icra vəziyyəti	20%	Tam tətbiq olunur	Qismən tətbiq olunur	İcra edilmir
3.	Son səyyar yoxlamanın keçirilmə müddəti	10%	1-3 il əvvəl	4-6 il əvvəl	Keçirilməmişdir
4.	Nəzarət orqanlarının sorğularına cavab verilməsi səviyyəsi	5%	Tam	Qismən	Cavab verilməmişdir
5.	Yoxlamanın nəticəsi üzrə reyting	10%	Əhəmiyyətli pozuntu aşkar edilməmişdir	Pozuntu aşkar edilmişdir	Əhəmiyyəti pozuntular aşkar edilmişdir

Əlavə 1- Daxili nəzarət proqramını əhatə edən meyarlar.

Daxili nəzarət proqramının adekvatlığı			Cavablar		
İnstitut/peşə sahibinin vicdanlılığı	1. İnstitut/peşə sahibinin direktorları və işçi heyətinin şübhəli əməliyyat hesabatı və ya ƏL/TMM uyğunluğu üzrə digər öhdəliklər üzrə ortaya çıxıb biləcək mənfi nəticələrə qarşı qorunması mexanizminin yaradılması		Bəli	Qismən	Xeyr
	2. Qəsdən və ya ehtiyatsızlıqdan şübhəli əməliyyatlara diqqət yetirilməməsi və ya hər hansı digər halda xidmətlərdən yararlanmağa çalışan şübhəli qarşı tərəfin adından hərəkətlər edilməməsi		Bəli	Qismən	Xeyr
					
ƏL/TMM üzrə institut/peşə sahibinin işçi heyətinin məlumatlılığı	3. ƏL/TMM üzrə təlim proqramları və materiallarının mövcudluğu	Müntəzəm	Bəli	Qismən	Xeyr
		Keyfiyyətin yoxlanılması proseduru	Bəli	Qismən	Xeyr

	4. İşçi heyətin təlimlərdə iştirakı: i. 70% və ondan yuxarı; ii. 40%-70% arası; iii. 40%-dən aşağı.	İştirakçıların sayı və əhatə dairəsi	Bəli	Qismən	Xeyr
	5. İşçi heyətin ƏL/TMM üzrə öhdəlikləri barədə məlumatlılığı		Bəli	Qismən	Xeyr
					
6. Risk səviyyəsinə uyğun daxili komplayens tədbirlərinin mövcudluğu			Bəli	Qismən	Xeyr
Daxili və ya kənar auditin keçirilməsi	7. Müntəzəmlik		Bəli	Qismən	Xeyr
	8. Əhatə (bütün ƏL/TMM tələbləri)		Bəli	Qismən	Xeyr
	9. Daxili keyfiyyət qiymətləndirməsi		Bəli	Qismən	Xeyr
	10. Beynəlxalq standartlara uyğunluq		Bəli	Qismən	Xeyr
					
Status	11. Rəhbərlik səviyyəsində məsul şəxsin, onu əvəz edən şəxsin təyin edilməsi		Bəli	Qismən	Xeyr
	12. Məsul şəxsin, onu əvəz edən şəxsin, habelə rəhbərinin vəzifə maraqlarının digər iş və şəxsi maraqları ilə ziddiyyət təşkil etməməsi		Bəli	Qismən	Xeyr
	13. ƏL/TMM ilə bilavasitə məşğul olan işçilərin sayı və onların digər vəzifə və öhdəlikləri ilə yükü		Bəli	Qismən	Xeyr
					

Cavabdehlik (nəzarətçi qarşısında)	14. Hesabatların keyfiyyəti	Bəli	Qismən	Xeyr
	15. Müntəzəmlik	Bəli	Qismən	Xeyr
				
Məlumatara çıxış	16. Bütün əməliyyatlar haqqında məlumat (işçi heyətinin əməliyyatları daxil olmaqla)	Bəli	Qismən	Xeyr
	17. Bütün müştərilər haqqında məlumat (VIP müştərilər də daxil olmaqla)	Bəli	Qismən	Xeyr
				
Ödəniş	18. ƏL/TMM ilə birbaşa məşğul olan işçilərin əsas fəaliyyət göstəriciləri (KPI) və onların mükafatlandırılması üçün qiymətləndirilməsi	Bəli	Qismən	Xeyr
	19. Qeyri-adi əməliyyatları aşkar etmək üçün ƏL/TMM ilə birbaşa məşğul olan işçilərin motivasiyası	Bəli	Qismən	Xeyr
				
Şübhəli əməliyyatlar arasındakı hesabatları	20. İnstitut/peşə sahiblərinin müştəri əməliyyatlarının monitorinqinə və müştəri profilinin yaradılmasını təmin edən elektron informasiya sisteminin olması	Bəli	Qismən	Xeyr

	21. Aparılmış əməliyyatlara dair məlumatların qeydiyyatının növbəti ƏL monitoring proseslərində istifadə yararlılığı		Bəli	Qismən	Xeyr
	22. Siyasi nüfuzlu şəxslərin müəyyənləşdirilməsi məqsədilə effektiv prosesin (skrining) aparılması		Bəli	Qismən	Xeyr
	23. Bütün mürəkkəb və qeyri-adi olaraq irihəcmli əməliyyatların müəyyənləşdirilməsi və buna imkan verən sistemin olması		Bəli	Qismən	Xeyr
	24. Şübhəli əməliyyatların aşkarlanması və hesabatı üzrə sistemin olması		Bəli	Qismən	Xeyr
					
Müştəri uyğunluğu tədbirlərinin keyfiyyəti	25. Verifikasiya/skrining	Müstəqil şirkətlərin (World-Check kimi və s.) məlumat bazaları	Bəli	Qismən	Xeyr
	26. Üçüncü şəxslərə güvənmə	Eyniləşdirmə məlumatlarının əldə edilməsi	Bəli	Qismən	Xeyr
		Güvenilən institut və peşə sahibinin etibarlılığı (nəzarət olunan və tələblərə uyğun)	Bəli	Qismən	Xeyr

		Güvənılən institut və peşə sahibinin fəaliyyət göstərdiyi yurisdiksiyanın riskinin nəzər alınması	Bəli	Qismən	Xeyr
	27. Gücləndirilmiş müştəri uyğunluğu (yüksək risk dərəcələrinə cavab tədbirləri)	Yüksək riskli müştərilər haqqında əlavə məlumatların əldə edilməsi	Bəli	Qismən	Xeyr
		Şəxsiyyət vəsiqəsi məlumatlarının yenilənməsi	Bəli	Qismən	Xeyr
	28. Yerli siyasi nüfuzlu şəxslərin eyniləşdirilməsi	Fiziki şəxslər	Bəli	Qismən	Xeyr
		Hüquqi şəxslərin benefisiar mülkiyyətçiləri	Bəli	Qismən	Xeyr
	29. Xarici siyasi nüfuzlu şəxslərin eyniləşdirilməsi	Fiziki şəxslər	Bəli	Qismən	Xeyr
		Hüquqi şəxslərin benefisiar mülkiyyətçiləri	Bəli	Qismən	Xeyr

DAXİLİ NƏZARƏT PROQRAMI		AÇIQLAMA			
Adekvatdır		36 meyarın 80 % dən çoxuna tam və ya qismən əməl edilir			
Əsas etibarilə adekvatdır		36 meyarın 50 % dən çoxuna tam və ya qismən əməl edilir			
Adekvat deyil		36 meyarın 50 % dən çoxuna əməl edilmir			
	30.Hüquqi şəxs olan müştərilərin təsisçi (təsisçilər) və qanuni təmsilçisinə (qanuni təmsilçilər) dair məlumatlara çıxış və istifadəsi		Bəli	Qismən	Xeyr

Əlavə 2 – Daxili nəzarət proqramının adekvatlığının müəyyən olunma qaydası.

Qeyd: Yuxarıda qeyd olunan faizlər Əlavə 1-də göstərilən cədvəldəki cavablar əsasında müəyyənləşdirilir.

3.4. Cədvəllər (№1&№2) üzrə hər səviyyədəki risk aşağıda qeyd edilən əmsala bərabərdir:

- 1-ci səviyyəli risk: **Aşağı risk** = 1.00
- 2-ci səviyyəli risk: **Orta risk** = 2.00
- 3-cü səviyyəli risk: **Yüksək risk** = 4.00

3.5. Hər bir daxili və nəzarət amilinə görə risk dərəcəsinin müəyyənləşdirilməsi məqsədi ilə amillərə məxsus çəkilər risk göstəricilərə görə əmsallara vurulur:

Amilin çəkisi x 1.00 – amil aşağı riski əhatə etdikdə;

Amilin çəkisi x 2.00 – amil orta riski əhatə etdikdə;

Amilin çəkisi x 4.00 – amil yüksək riski əhatə etdikdə.

3.6. Növbəti mərhələdə bütün amillər üzrə ümumi risk dərəcəsinin hesablanması məqsədilə əldə edilən daxili və nəzarət amilləri üzrə risk dərəcələrin toplusu 8 (risk potensialı) rəqəminə bölünür:

$$\text{Ümumi Risk dərəcəsi} = \frac{\text{Daxili və nəzarət amilləri üzrə hesablanmış risk dərəcələrinin toplusu}}{\text{Risk potensialı} = 8.00}$$

Daxili və nəzarət amilləri üzrə hesablanmış risk dərəcələrinin toplusu dedikdə daxili və nəzarət amillərinin hər biri üzrə ayrı-ayrılıqda hesablanmış risk dərəcələrinin cəmi nəzərdə tutulur.

Risk potensialı hər hansı bir amilin maksimal risk dərəcəsi hesab edilir və düsturda daxili və nəzarət amillərin maksimal risk dərəcələrinin toplusudur ($4.00 + 4.00 = 8.00$).

3.7. Son olaraq əldə olunan ümumi risk dərəcəsi (faizlə) aşağıda göstərilən 3 (üç) risk diapazonundan birinə aid edilir:

Aşağı risk diapazonu - 35%-dən aşağı risk dərəcəsi;

Orta risk diapazonu –35% və 70% arası olan risk dərəcəsi;

Yüksək risk diapazonu – 70% də daxil olmaqla ondan yuxarı olan risk dərəcəsi.